

NYIRI PÉTER

*Az anyanyelvi nevelésről... másképpen**Gondolatok a nyelvi erkölcsről és a szeretettel megcselekedett nyelvről*

des anyanyelv... valóban, ízelhetünk bármilyen más nyelvet, a legédesebb zama-ta számunkra a gyönyörűséges magyar nyelvnek van. Mert a világ, a mi világunk van benne. Tükör a nyelv, melyben saját létezésünk tárul fel előttünk: önmagunkat látjuk. Hol üdén-dallamosan, csengőn-bongón szól hozzánk, máskor andalító titkokat bűg, olykor szigorú, majd szelíd, simogató-bizsergető, szavakkal szerető a szépséges anyanyelv.

Nem csupán földrajzi kiterjedése van a hazának: hangok, szavak, mondatok is há-tárolják – az otthon nyelve. A szülőhelyé. Fehérgyarmat... ízelgetem a szót. Angyal-szárny rebben, kristályos hópelyhek imbolyognak a fagyos téli éjszakában, s lassan pu-ha palástot terítenek a földre, kiseded mosolyog édesanyja keblén, apró rózsajkáról élettejcessepp csöppen – ez a fehér... Lovasok vágatnak a sík pusztaságon, megpihen-nek árnyas fák alatt, folyóból-patakból friss vizet mernek, sátrat vernek, asszonyok duruzsolnak, gyerekek játszódnak: harsogó fű, varázsos kék ég, aranyló napkorong, vizek, erdők, zöld mező: a törzs hazatért – ez a gyarmat... S a lakóhely neve: Sá-toraljaújhely... A név – az új otthon neve – bűvkörébe von: hosszúsága tükre a hely sokszázados idővonalának, s a hullámkeltő j-k mint a várost őriző hegyek csodás, be-tűs-hangos másai tűnnek elém.

E szavak, nevek belém égtek, bennem élnek, és sorsomat formálják. Nemcsak a he-lyek, maguk a szavak is. Mert a nyelv: történet. És cselekedet...

Dédapám, a szikár, kedves, bölcs-nyugalmas magyar ember gyakorta kézen fogott, s vezetett át az udvaron... A szomszéd házfal hűvösében, házi szőttesre telepedve ül-tünk egymás mellett: az apró gyermek és az ősz öregapó... És ő mesélt, én pedig it-tam szavait, melyek, bár az ajka mozgott, szívéből fakadtak; s mentek-meneteltek, hol ballagtak, hol szélvészfént repültek át az én szívembe. Beszélt a hazáról, a rokonok-ról-ősökről, a szeretetről, az életről és... igen: a nyelvről... És a nyelv felelősségéről. Gondolataimban mintha ma is őt hallanám...

„Beszélj, fiam, ha úgy érzed, szólnod kell – mondja az öreg. – De jól vigyázz, mert szavaiddal is formálsz a világot: ha szépet, jót és igazat beszélsz, ha szeretettel szólsz másokhoz, a világ is szép lesz! Ha azonban csúnyán beszélsz, hazudsz vagy megbántod szavaiddal embertársaidat, szomorú és sötét lesz sorsod, és a világ is elveszíti fényét kö-rülötted! Minden szavad nyomot hagy a világban, olyat, akár egy kép. S ha e kép igaz, színes és szép, a világ is ilyen lesz. De ha sötét, fakó és szegényes: akkor bizony sok-sok örömtől megfosztod magadat. Minden embernek van egy nyelvtarisznyája: a beszéd képessége. Kincseket rejt e tarisznya, szavakat, melyekkel önmagadat és a világot formá-lod. De e tarisznyát neked magadnak kell megtöltened: erényekkel, hogy jó ember le-gyél, s jóra használd a nyelvet; s szavakkal, hogy szavaiddal minél szebb képet fess, mindig olyat, amelyet illik, amelyet kell. Ahol a szép beszéd honos, ott mindennapos

vendég a boldogság és a meglegedés. Minden emberi szó alakot ölt, bár nem látjuk, de tovább él, miután kimondtuk vagy leírtuk őket. S a szerint is formálódik a világ, hogy milyenek ezek a szavak. Szavak szárnyán is elrepülhetünk a boldogságba. Szent, szerető, szépséges szavak szárnyán. Érted, fiam? Ha az ember vigyáz a nyelvére, és figyel a beszédére, maga világ lesz szebb és boldogabb.”

Hiszem, hogy az ember küldetéses magvető: szómagok elhíntője. Utunkon a Teremtőhöz, mindvégig, dombon-lejtőn, örömben-bánatban társaink, segítőink a szavak. De csak akkor, ha e szavak szeretetből fakadnak, ha nyelvünk szeretettel megcselekedett nyelv.

Gondolunk-e ma erre, amikor nyelvünkkel cselekszünk? Tudjuk-e még, amit nagyapánk tudtak s éltek? Erről szól ez az írás...

„Minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs” – vallotta Berzsenyi. Erkölcsösségünk cselekedeteinkben lesz valósággá, s mivel a nyelvhasználat is cselekvés, nyelvünkben-nyelvünkkel, kimondott szavainkkal is erkölcsösnek kell lennünk. De vajon tudatosítjuk-e ezt, amikor beszélünk? Feltesszük-e magunknak a kérdéseket: Erkölcsösek vagyunk-e nyelvünkben? Szeretettel cselekedjük-e meg szavainkat? Teljes tudatunkkal, szívünkkel-lelkünkkel benne vagyunk-e kimondott szavainkban? Tudjuk-e, hogy a kimondott szó is út?

A nyelvhasználat: cselekvés. Nyelvhasználóként is akkor lehetek jobb, ha emberként jobb vagyok, ha erkölcsileg fejlődöm, ha erényekben gazdagodom. Sokszor és sokan mondják, hogy a magyar nyelv beteg, szegényes. Nem beteg a nyelv... Nem a nyelv beteg... A nyelv mint eszköz, felhasználható készlet, lehetőség a maga csodálatos gazdagságával, épségével, dagadó tarisznyájával, páratlan kínálatával vár ránk, vár arra, hogy cselekvés, kimondott vagy leírt szó: megcselekedett szó, megcselekedett nyelv legyen. Anyanyelvünk alkalmas. Alkalmas arra, hogy – miként Kazinczy mondta – „gondolatainkat s érzéseinket legvékonyabb, legtestetlenebb hanyatlékjaiban is fesse”. A magyar nyelv alkalmas mindannak kifejezésére, amit érzünk, gondolunk, a legfinomabb fogalmi különbségeket, stílris árnyalatokat is érzékeltetni képes, művelhető rajta-általa minden tudomány: az irodalomtól a közgazdaságtanon át az atomfizikáig. Magyar nyelven ma is születhet gyógyító szavú költészet, reményt adó próza, tükröt tartó dráma vagy szívmelegítő, szépséges nyelvű vallomás. (Persze a „csonka” nyelvhasználat hosszú idő alatt magára a nyelvi készletre is hat, de ez a helyes nyelvi cselekvéssel feltétlenül elkerülhető.)

A nyelv tehát nem beteg, éppen ellenkezőleg: gazdag, erős, szépséges. Mint lehetőség mindenképpen az. S hogy olykor – sajnos egyre gyakrabban – cselekedetként mégis sekélyes, üres és csonka, betegnek látszó-hangzó, az a nyelvhasználó hibája. „Ami azonban kijön a szájból, az a szívből származik, és az teszi tisztátalanná az embert. Mert a szívből származnak a gonosz gondolatok, gyilkosságok, házasságtörések, paráznaságok, lopások, hamis tanúsok és az istenkáromlások” (Máté 15, 18–09). Akinek a szíve tiszta, annak a nyelve is tiszta. Ha azonban a szív s a jellem tisztátalan, a nyelv is beteg, torz és csúnya lesz. A nyelvhasználó szellemi egészségén múlik a nyelv egészsége is. Nem a színek hibája, ha a festő csak feketével dolgozik, s taszítót, sötétet, komor képet fest. A rend rendet teremt, a szépség szépséget – a nyelvben is. S ennek ellenkezője is igaz. A sekélyes-szegényes nyelv a szellemi elsekélyesedés, legalábbis a nemtörődomség, a tudatlanság, a kapkodás jele. A Facebook-nyelv töredezettsége, az írásos

„hörögés-morgás” gyakorta talán nem is tudatos, egyszerűen a gondolkodás közvetlen következménye, nyelvi vetülete. Nem a nyelv vétke, hogy a dallamos-erős magyar köszönöm szépen helyébe az interneten a thx (értsd: thanks) lépett. Minden egész eltört: a töredezett nyelv a jellembeli, emberi, életminőségi töredezettség jele; pedig a nyelv, a szeretettel megcselekedett nyelv összeforrasztani is képes.

A nyelv a beszédben írásban mindig megcselekedett nyelv, hiszen a nyelvhasználat cselekvés. És a megcselekedett nyelv mindig idiolektus: egy nyelvhasználó (egyén) cselekvése. Ezek az – egyénekből fakadó – cselekedetek a szegények, üresek, durvák, betegek. Csak úgy javul tehát a magyar nyelv helyzete, ha maguk a nyelvhasználók javulnak. Hiszen: „Az írás és a beszéd módja mindenkit leleplez. Jól beszélni és írni magyarul, ez tehát igazából: jellemkérdés” (Illyés Gyula).

A nyelvhasználat cselekvés – hangoztatja már a nyelvtudomány is (pl. a beszédaktus-elmélet), de kevesebb szó esik a nyelvhasználat erkölcsi felelősségéről. Pedig szükséges a nyelvetikáról, a nyelvi erkölcsről szólni, s erre építeni az anyanyelvi nevelést, a nyelvművelést. A nyelvhasználat kérdése ugyanis korántsem csak a nyelvtudomány illetékességi területe. A nyelvművelés nem a nyelvtudomány része, nem tudomány, mondják a nyelvművelést ellenzők. Igen, mert több annál... A nyelvhasználat kérdése részben technikai-gyakorlati (nyelvészeti, grammatikai) kérdés, alapvetően azonban erkölcsi kérdés. Nem csupán azért kell tisztán, érthetően, nyelvtani értelemben is helyesen beszélnem, mert a nyelv szabályrendszere vagy éppen a köznyelv mint norma megkívánja ezt, hanem azért, mert azzal erkölcsi követelményeket teljesítek. A megcselekedett nyelvnek hatása van: befolyásolja a hallgatót, sérthet, bánthat, üthet, fájhat, de simogathat, vigasztalhat, erőt adhat, útba igazíthat is. Szavaim küldetése az áldás, gyógyítás, simogatás és az építés: az élet. Az, hogy nyelvem megcselekedett szeretet legyen, s határozott, szívemélyből fakadó igen az életre.

A nyelvhasználat felelősség. A szeretet parancsa a nyelvre is vonatkozik, a nyelvvel mint cselekvéssel is szeretnünk kell, célunk az, hogy nyelvünk a szeretet nyelve legyen. A beszéd akkor erkölcsös, ha harmóniateremtő. Az ember egyik célja e földi világban a kozmosz megteremtése, a káosz kozmoszba rendezése, az isteni Fény közvetítése, a szeretet cselekvő hirdetése. Az erkölcsös beszéd tehát az isteni parancs teljesítése: a közösségépítés. A helyes szó közösséget épít, társfonalakat indít útnak, a felebarát iránti cselekvő szeretet aktusa; a helytelen szó ellenben bomlaszt, taszít, a közösség összetartását gyengíti, megtöri a harmóniát: a káoszt szolgálja. Ilyen értelemben diabolikus, ördögi. A nyelvnek is vannak bűnei: a megszólás, hazugság, a hamis tanúságtétel. A tudattalan, erkölcstelen (durva, trágár), töredezett, sekélyes beszéd, a nyelvi agresszió nyelvi környezetszennyezettséghez vezet. S a nyelvi környezetszennyezés ugyanúgy veszélyes a teremtett világra, mint a fizikai környezetszennyezés. Az ilyen nyelvről (nyelvhasználóról), erkölcstelen szóról írta Jakab: „A nyelv is tűz, a gonoszságnak összessége. Úgy van a nyelv a mi tagjaink között, hogy megszépíti az egész testet, és lángba borítja életünk folyását, maga is lángba boríttatván a gyehennától” (Jak. 3:2).

De mikor erkölcsös a szó? Mire taníthat a nyelvi etika, nyelvetika? Az emberi nyelv Isten ajándéka, kegyelmi adomány, mely az isteni szó halvány visszfénye csupán, de a maga földi bűvkörében teremtő ereje van. A nyelvhasználat erkölcsi felelőssége ezért óriási: rendkívüli tétje van annak – az én sorsomat és mások sorsát, életét illetően is –

hogy szavaimmal szeretek, építek avagy rombolok, gyűlölök, szétszórok. A Teremtőt szolgálom, vagy az ördögöt. „Élet és halál van a nyelv hatalmában, amelyiket szereti az ember, annak gyümölcsét eszi” (Péld 18, 21).

Minden, amit mondok, belőlem fakad, a szívemből. Minden, amit mondok: én vagyok. Nem igaz, hogy a szó elszáll, s csak az írás marad meg. A kimondott szó is megmarad, nyomot hagy, befolyásolja a világot, és hat rám: önmagamra is. „Hiszen amit vet az ember, azt fogja aratni is” (Gal 6,7).

„Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat!” (Mózes III, 19, 18). A nyelvhasználatra is érvényes e parancs. Az erkölcstelen szóval magam ellen – hiszen a gyűlölet-szómagot nekem kell learatnom – és felebarátaim ellen – mert szavaimmal is árthatok – is cselekszem. Az erkölcsös beszéd tehát védelem: önmagam és a világ védelme is. „Mert aki áldást mond a földön, az igaz Isten nevével mond áldást, és aki esküszik a földön, az igaz Istenre esküszik.” Kimondott szavainkkal áldást hozhatunk másnak és a magunk fejére is, de nyelvünk bizony a rombolás forrása is lehet. Ha szavaim Isten Igéjéből nyerik erejüket, áldást hozó-osztó nyelv a nyelvem. A nyelv akkor áldás, ha megelőzi – s így hitelesíti – az élet alapnyelve, a mindent mozgató: a szeretet.

A nyelvi erkölcs mibenléte a krisztusi tanításban rejlik. Mint ahogy az életre mint kérdésre Krisztus: a Szeretet a Válasz, a nyelvi erkölcsre is maga Jézus ad feleletet. „Lábam előtt mécses a Tè igéd, ösvényem világossága” (Zsolt 119:105).

„Bolond az az ember, aki hallja Isten szavát, de nem engedelmeskedik neki” (Euripidész). Krisztus a példaképiünk: az út és az igazság és az élet; a nyelvhasználatunkban is minta: mert Ő az Igazságot kínálta fel szavaival; s mert úgy cselekedett nyelvével, ahogyan az a befogadónak leginkább hasznára vált. Ez a cél számunkra is: az igaz (szerető) szó és a célnak megfelelő szó.

AZ IGAZ SZÓ

„Szólhatok az emberek vagy az angyalok nyelvén, ha szeretet nincs bennem, csak zengő érc vagyok, vagy pengő cimbalom” (1Kor 12,30–13,13).

A helyesen használt emberi szó mintája a krisztusi szó: Jézus az Igazságot, a valóságot mondta ki, s ezzel a szabadságot is felkínálta az embernek; rajta múlik aztán, hogy mit kezd vele. Az emberi szó helyes működése szintén ebben, az igazmondásban megvalósuló szabadságfelkínálásban áll. A szó ezáltal üdvtényező is, az erkölcsi fejlődés egyik útja, hiszen az emberlét oltárára a helyes cselekedeteken – és a szó helyes használata az – keresztül vezet az út.

A nyelv az akarat rögzítésének eszköze: a szerető szív megnyilatkozása a szavakban s az érzés megpecsételése is egyben, egy lélekmozzanat lenyomata a földi valóságban, hangokban tárgyiasított szívdobbanás. Mindent, ami bennünk van és él, a nyelv által egyértelműen ki tudunk fejezni. S bár az érzés- vagy gondolatátvitel a lélekből vagy tudatból a szavakba nem mindig történhet meg ilyen-olyan tartalmi veszteség nélkül, az akaratrögzítés feladatát a nyelv mindazonáltal szinte maradéktalanul betöltheti. A nyelvhasználat ugyanis átvitel, melynek során a gondolatérzés átlép egy másik dimenzióba, a mások által is érzékelhető valóságba: a szubjektum birodalmából átkerül az objektivásba, „ki-fejeződik”, áthelyeződik egy másik közegbe.

A nyelvhasználat minden formájában írás: a kimondott szó az univerzumba, a mindenségbe íródik bele. A nyelv mű is, melyet persze megelőz a tevékenység, de annak eredménye a maradandó (nem elszálló!) mű.

A nyelv egyik alapfunkciója, hogy általa a valóságot kínálhatjuk fel, a valóság tapasztalatában részesíthetjük az adott élethelyzetet nem közvetlenül átélő hallgatót. Vagyis társunk a mi szavaink által ismeri meg a valóságot. Éppen ezért lényeges, hogy igazat mondjunk. Az erkölcsileg helyes nyelvhasználat feltétele az őszinteség, az igazmondás. Kizárólag ezzel hagyhatjuk meg a hallgatót szabad akaratában. Az igazságot kínáljuk fel neki szavainkban, erre ő szabadon reagálva alakíthatja sorsát. Ha azonban igaztalanul, hamisan szólánánk hozzá, döntéseiben befolyásolnánk, hiszen egy nem létező, virtuális, magunk kreálta álvalósággal szembesítenénk. Válasza így nem a valóságra reagálna: tényleg vezetnénk. Ha a szó helyes használata az igazmondás, mely szeretetcselekedet is egyben, akkor a hazugság nem csupán egy mechanizmusában és küldetésében helytelen nyelvi tevékenység, hanem egyenesen bűn, teológiai értelemben az emberiség elleni vétek. A hazugság nem a jelent mondja ki, hanem egy nem létező, fiktív valóságot közöl az odahallgatóval, így alapjaiban rengeti meg annak szabadságát. Megfosztja jövője bizonyosságától és kétségkívül szabadságától is, hiszen saját maga kreálta valóságával befolyásolja, manipulálja a befogadót. A hazug szót mondó a hallgatónak a jelenét húzza ki lába alól, diszharmónia forrása, mert a létező valóság mellé egy kreált világot, egy erőszakolt, nem létező, de nyelviileg mégis megteremtett, ezért ható, alternatív jelent kínál, feszültséget teremtve ezzel a lét egyensúlyában.

Csakis az igazmondás nemes aktusában válhatnak szavaink szeretetcselekedetté. A szeretettel megcselekedett nyelv ezért a szeretet nagy művébe illeszkedik. Mint mindenben, a nyelvhasználatban is Krisztus a példánk. Ő az Igazságot adta át szavaiban az emberiségnek, hogy aztán arra mindenki szabad akarata szerint válaszoljon: elfogadja, hogy üdvözüljön, vagy nemet mondva sorsszakadékba zuhanjon. Az igazmondás tehát a hallgató szabad akaratának meghagyása, a valóság, a jelen felkínálására és ezzel a jelenre való válaszolás lehetőségének megteremtésére.

A nyelvhasználat, a kommunikáció felebaráti szereteten, bizalmon alapuló cselekvés. A hallgató bizalommal fordul a beszélő felé, bízva abban, hogy igazat mond: e kiszolgáltatott helyzetben voltaképpen felkínálja önmagát, tudatának egy válasza váró részét üres lapként, melyre a hallgató saját akarata szerint írhatja rá kimondott szavait, szándékainak megfelelően. Az igazmondással megszolgálja a bizalmat, a szeretetet szeretettel viszonzozza, és felkínálja magát azzal, hogy a valóságot mondja el, azt, ami van. A nyelvhasználat folyamatos adás-kapásban történik meg, mindkét fél részéről szeretetaktusban valósul meg. Vagyis a nyelvnek a közösségépítésben, a másik tájékoztatásában van rendkívüli szerepe. A szó az egyik legveszélyesebb fegyver, mondják, mert képes befolyásolni a hallgatót. Míg a cselekedetek magukért beszélnek, a szavakkal félrevezethetjük társainkat. Éppen ezért van a kimondott szónak igen nagy jelentősége és tétje. Egy harmonikus közössége meglétének alapja a kimondott szavak igazsága, ellenben a hazugság diszharmóniát okoz. A hazugság, a szó lehetőségeivel való visszaélés forrása az egyéni vagy legalábbis valamilyen érdekek követése: a nem csupán anyagi értelemben vett haszonszerzés vágya, indíttatása. A nyelvhasználat közösségi cselekvés, nem lehet individualista tett, amely nem veszi figyelembe a másik embert. A közösségi lét alappilléreinek – a szeretet, a kölcsönös bizalom és a másik, illetőleg a közösség érdekeinek figyelembe vé-

tele – felállításában a nyelvnek, a nyelvhasználatnak is lényegi szerepe van, kohéziós erőként működhet: a megcselekedett nyelv a közös, nemes célokért való együttműködés, a harmónia, a szeretetből fakadó rend egyik alapja lehet.

A CÉLNAK MEGFELELŐ SZÓ

„Ilyen lesz az én igém is, amely a számból kijön: nem tér vissza hozzám üresen, hanem véghezviszi, amit akarok, eléri célját, amiért küldtem” (Ézsaiás 55,11).

Kálvin Krisztus nyelve kapcsán isteni akkomodációról beszél: Jézus úgy beszélt az emberekhez, ahogyan ott és akkor megfelelt a célnak. Isten mindig olyan formában jelent ki magát, amelyet az emberek megértenek. Isten olyan beszélő, aki ismeri közönsége képességeit, ezért nyelvével alkalmazkodik hozzá. A Teremtő kegyelme, szeretete nyilvánult meg abban, hogy a nép számára is érthető nyelven beszélt. A megérthetőség a közösségépítés és igazságátadás eszköze s egyik forrása volt.

Számunkra, a mindennapi nyelvhasználatban is ez a cél. Szavamnak akkor van súlya a hallgató számára, ha befogadható. S akkor befogadható, ha ő megérti, s akkor érti meg, ha az a helyzetnek, körülményeknek megfelelő. Az ilyen szó kiválasztásához tudatosság: az anyanyelv ismerete szükséges. A nyelvművelés egyik útja ezért az anyanyelvi ismeretterjesztés.

A célnak megfelelő szóra biztató-nevelő nyelvművelés nem más, mint stílusközpontú nyelvművelés. A nyelvészek ennek kapcsán a nyelvhasználat adekvátságáról, azaz a beszédhelyzetnek való megfelelésegről szólnak. Mindig úgy kell használnom a nyelvemet, ahogy az a beszédhelyzetnek a leginkább megfelel, vagyis: mindig olyan stílust, szókészletet kell választanom, amellyel a leginkább szolgálhatom a megértést. S ezzel – teheti hozzá a keresztény ember – szeretetemről teszek bizonyosságot, hiszen arra törekszem, hogy megértsenek, és én is meg akarom érteni a társamat. Élő kapcsolatot akarok kettőnk között a nyelv által. A célnak megfelelő nyelvhasználat tehát erkölcsi alapú és gyakorlati célú is egyszerre, hiszen a szeretet gyümölcse, mert a beszédpartnere szempontjait veszi figyelembe, és a megértést, az együttműködés hatékonyságát segíti.

A nyelvi erkölcs, a helyesen megcselekedett és a célnak megfelelő szó követelményét azonban csak akkor tudom teljesíteni, ha képes vagyok tudatosan használni nyelvemet. S csak akkor lehetek tudatos nyelvhasználó, ha ismerem az anyanyelvemet. Az anyanyelvi nevelésnek, illetve a nyelvművelésnek meg kell mutatnia a nyelv grammatikai, jelentéstani lehetőségeit, amelyekkel a beszélő a maga érthető üzenetét nyelvi leg megteremti. A nyelvművelés legfőbb célja tehát az anyanyelvi ismeretterjesztés, mert ez – társulva az erkölcsi neveléssel – elvezethet az erkölcsös beszédhez.

Erkölcsi nevelés és anyanyelvi ismeretterjesztés – tudatosság (tudatos nyelvhasználat) – erkölcsös beszéd (helyesen megcselekedett szó).

A szakralitás általában is hiányzik a mindennapokból, a szent mint szempont és cél kizáródott a profánból. Ez a nyelvművelésre, anyanyelvi nevelésre is igaz. Elengedhetetlen az erkölcsi szempont beépítése az anyanyelv-pedagógiába. A nyelvművelésnek alapvetően erkölcsi megalapozottságúnak kell lennie, ehhez járul a nyelvi cél (a megfelelés), s e követelmények megvalósítása már gyakorlati feladat: az anyanyelv minél alaposabb megismerése és használata.

Jövönk azon is múlik, hogy a fiatalság, a következő nemzedékek a tudatosságot, a felelős életvezetést, az erkölcsös, szeretet vezérelte létmódot, nemzeti hagyományaink követését választják-e, avagy egyéniségüket veszítve feloldódnak egy nemzetietlen, anyanyelvi utakat mellőző, globális ellenkultúrában. S a jövő alakításában a helyes, a nyelvi felelősséget tudatosító anyanyelvi nevelésnek kulcsszerepe van. Mert utat nyit a szeretet, a keresztény értékrend, a nemzeti kultúra megbecsülése, a nemzeti-nyelvi öntudat erősítése felé.

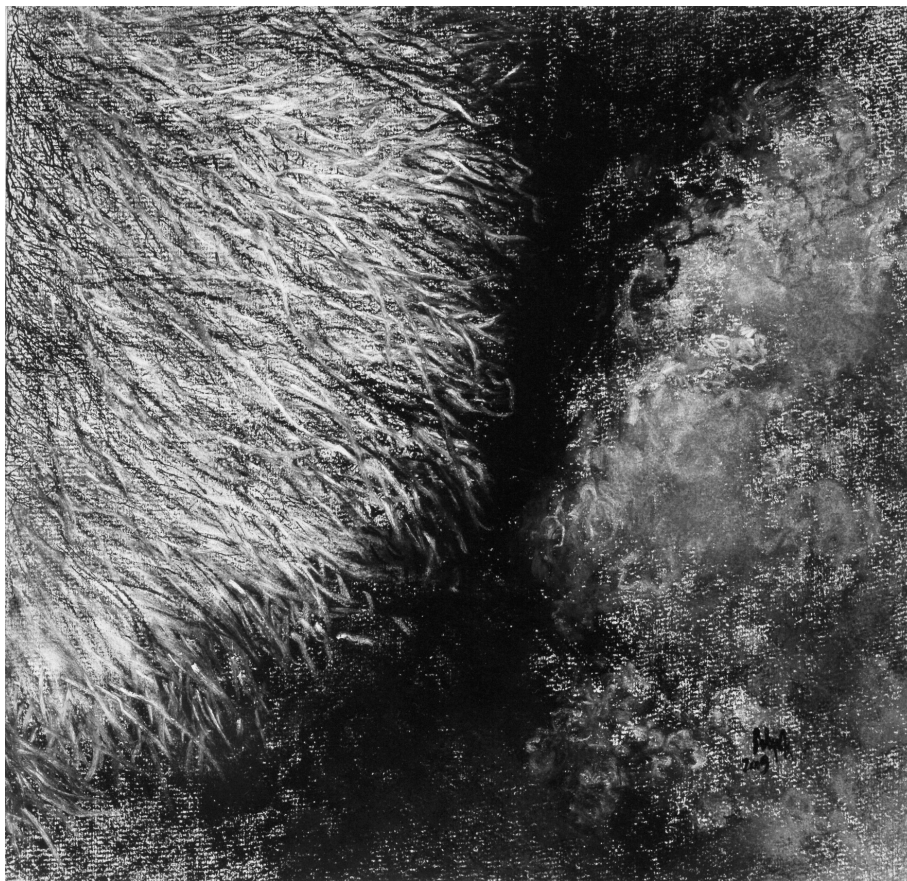
A helyes anyanyelv-pedagógiai-nyelvművelési törekvés felhívja a gyerekek figyelmét a nyelvhasználat erkölcsi felelősségére, a szeretet nyelvre is vonatkozó parancsára, és anyanyelvi ismeretterjesztést kínál a fiataloknak, s arra biztatja őket, hogy az anyanyelvüket minél jobban megismerjék, hogy tudatosan használhassák azt, vagyis a célnak megfelelő nyelvhasználatra tanít.

A nyelvhasználat kérdése erkölcsi kérdés is, ezért a nyelvművelés nem kizárólag a nyelvtudomány és a nyelvészek feladata. Általános pedagógiai feladat, hiszen a nyelvben élünk, a nyelv életünk minden területére kihat. A nyelvetika kérdéseinek megválaszolásában, módszertanának kidolgozásában meg kell szólaltatni a teológusokat, a lélektannal foglalkozókat is. Egy nyelvetika és az ezen alapuló nyelvművelés kidolgozása közös feladat. Meglehet, hogy e feladatokat külön-külön már elvégezték (ld. a nyelvművelők alapos és eredményes munkáját), csak össze kell kötni, fonnai a szálakat. Hidakat kell verni a tudományok közé, hiszen a cél közös.

Az a legfontosabb, hogy a gyerekeket a tudatos anyanyelvhasználatra neveljük. A tudatos, tiszta nyelvnek nagyobb ereje van. Formálja a jellemet, visszahat rá. A tudatos nyelvhasználat szabad akaratumk megélésének egyik formája, emberi mivoltumk lehetősége. A tudatosság nemcsak az anyanyelv ismeretét jelenti, hanem az erkölcsi érettséget is: azt, hogy gondolkodumk, mielőtt megszólalumk, hogy irányítumk (ellenőrizzumk) kimondott szavainumk. Ekkor van súlya a szavumknak. Milyen szépen kifejezi nyelvumk a különbséget: üres beszéd, illetve a szónak súlya van. S ehhez kapcsolódik a fecsegés kérdése: a beszéd mint pótcselekvés. „Istenem, add, hogy minél halkabb legyek – / Versben, s mindennapi beszédben / Csak a szükségeset beszéljem. / De akkor szómban súly legyen s erő / S mégis egyre inkább simogatás: / Ezer kardos szónál többet tevő. / S végül ne legyek más, mint egy szelíd igen vagy nem, / De egyre inkább csak *igen*. / *Mindenre* ámen és igen. / Szelíd lepke, mely a szívek kelyhére ül. / Ámen. Igen. És a gonosztól van / Minden azonfelül” – írja Reményik Sándor *Ne ítélj* című versében. Nincs beszédkényszer, ha a beszéd csak háttérzaj, akkor kerülendő. A fecsegést természetesen meg kell különböztetnümk a közösségépítő, kapcsolatfenntartó (fatikus jellegű) beszélgetéstől, melynek célja van, s amely a nyelvi öröm egyik forrása.

A diákoknak el kell mondanumk, hogy mi a célja a nyelvművelésnek, a folyamatos anyanyelvtanulásnak. Így érthetik meg azt is, hogy miért szükséges anyanyelvi kultúránk ápolása. Szülőföldem, anyanyelvem Istentől kapott ajándék, mellyel törődnöm kell, ez nem önkéntes feladat, hanem erkölcsi kötelesség: életumk hatékonyabbá és erkölcsileg is jobbá tételének eszköze. A nyelvhasználat elsősorban anyanyelvhasználat, s minthogy legtöbbször anyanyelvemen tudom magamat kibontakoztatni, erkölcsi kötelességeim teljesíthetősége nemzeti nyelvemhez való viszonyomtól is függ. Így kapcsolódik össze a nyelvi erkölcs a hazaszeretet és az anyanyelvtanulás, a nemzeti kultúra ápolása.

Az erkölcsi nevelés és az anyanyelvi ismeretterjesztés a nyelvművelés leghatékonyabb útja. Van-e hazánkban nyelvetika? Témája-e a nyelv és az erkölcs viszonya a közoktatásnak? Rész-e az erkölcsi nevelés az anyanyelvi pedagógiának? Van-e erről szó a nyelvtankönyvekben? Mondjuk el a fiataloknak, hogy a nyelvhasználat: felelősség! És segítsünk nekik abban, hogy nyelvük – e felelősség tudatában – szeretettel megcselekedett nyelv legyen! Nyelvművelésünknek, anyanyelvi nevelésünknek is a kereszténység, a szeretet legyen az alapja! Mai értékvesztett, egységesülő és gyakorta erkölcsmellőző világunkban lehet-e fogantatja a nyelvről és erkölcsről, nyelvhasználatról és szeretetről, a szeretettel megcselekedett nyelvről való beszédnek? A keresztény embernek bizonyosan ebben a témában is van, lesz füle a hallásra. S annak is, akinek jelent még valamit az erkölcsösség, az erényes élet. Tennünk kell azért, hogy a magyar fiatalok ilyenek legyenek... Ez a boldog jövő útja. Mert a keresztény ember tudja: „Isten akarata minden dolog mércéje” (Szent Ambrus).

NYIRI PÉTER (1980) német és magyar szakon végzett Miskolcon és Debrecenben. A széphalmi Magyar Nyelv Múzeumának igazgatóhelyettese, muzeológus. Utóbbi kötete: *A Záradék. Az Ezüsfonál legendája* (2009).